

ja za koje je vinova loza karakteristična ratarska kultura.

Kao što ga upotrebljavaju narodi koji uzgajaju vinograde, tako će i njegovo značenje znati oni koji imaju prasniji odnos s vinogradima.

Grožde je sladak, plemenit i cijenjen plod, napast velika za svakoga prolaznika. A da svaki prolaznik zadovolji svoju želju, šteta bi za vlasnika bila velika. Zato se vinogradi u mnogim krajevima čuvaju, a čuvari čak imaju i posebno ime: pudari. Tuđinac u vinograd ne smije zalaziti sve do berbe. Sloboda nastaje tek kad se vinogradi oberu. I pažljiv berač ostavi pokoji grozd skriven u lišću, a kamoli neće nepažljiv, a neki i namjerno ostavljaju. Kasnije svaka boba pobuđuje radost. Što je duže na trsu, to je slada. Pabirčar se slobodno kreće požutjelim vinogradima kao svojim carstvom. Iznenada se može naći u nebranu grožđu: pokoji vinogradar ostavi grožde na trsu da bude slade, a vino jače. Ali kad su ostali vinogradi obrani, neobrano se grožde bolje čuva i onaj koji u njega veselo, bezbrižno zaluta, ne osjeća se ugodno. Svakoga trena iz svakoga kutka može banuti pudar kao na namjernoga kradljivca.

Ovdje možemo pričanje prekinuti. Sad znamo zašto *naći se u nebranu grožđu* znači *naći se u neugodnu položaju*, zašto se grožde ne može zamijeniti šljivama, kruškama, jabukama ni kukuruzom. Ništa

se tako ne čuva kao grožde i ni u šta se tako veselo ne ide u pabirčenje.

Kad se sve to zna, može li se reći da smo time što i jezično bogatiji. Mislim da može. Sad nam je taj frazeologizam puniji, nabijeniji sadržajem jer znamo i životnu stvarnost iz koje je ponikao. Time nam postaje i prasniji. I sigurniji je od samovoljnih promjena. Ne može se dobro poznavati i njegovati jezik ako se ne pozna je i stvarnost na koju se odnosi.

Spomenuo sam da se uz *u nebranu grožđu* javlja i *u neobranu grožđu*. Općenito je prvo, a drugo sam našao u *Bosanskom grbu* Tomislava Ladana:

Kad se ono bijaše bilo moglo lajati javnije, on se izlajavao na sva pasja priskakala, ne štedeći nikoga, osim svojega, jer se to od njega u njegovoj mladosti tražilo & jer je njegovim zaštitnicima + promicateljima upravo to i trebalo. Kad se onda vrijeme izmijenilo & kad je pjesma hvaloba imala zamijeniti opadački lajež, našao se u neobranu grožđu ... (Zagreb, 1975, str. 252.)

Ladan je književnik razmikač granica hrvatskom književnom jeziku, ali da je iz vinogradarskoga kraja, mislim da ovu ustaljenu frazu ne bi mijenjao. Znao bi da se opasnije naći u nebranu, nego u branu, ali neobranu grožđu. Nebrano je svetije i opasnost veća.

Stjepan Babić

ZAPAZENO

AKO JE ISTINA

Najprije je otišla riječ učitelj, sad odlazi riječ škola, a sutra će vjerovatno otići i riječ dak. Što će ostati?

Kadgod pada kiša, kao sada, mislim na ono što je prošlo. I na riječi kojih više

nema. Kad pada kiša, uhvatim se kako premećem davno odložene papire ...

Ne, ne valja, htio sam samo reći da sam jutros gotovo slučajno nabasao na pjesmu Crnogorca Jevrema Brkovića »Mrtve riječi«. Izrezao sam je u prosincu prošle godine iz beogradskih »Književnih novina« (br.

572, 9. XII 1978), pročitao i zaboravio. Da na nju nisam naletio sada, tko zna bih li je više ikad vidio. Nema nikakve veze s kišom, iako je tužna, ali može poslužiti kao ilustracija teme o kojoj, evo, pokušavam pisati dok vani kiši.

*»Skliznu s jezika i u tami,
Riječi nekad tako drage,
Ko jabuke u zimskoj slami,
Venu samotne, stare, blage.«*

Mislim na riječi kojih više nema, na one koje se spremaju da odu, na one koje prisiljavamo da nestanu, na one koje smo tako nespretno likvidirali, da nisu mogle ni otići i na one koje nam, kao živi mrtvaci, ne daju mira ni u snu ni na javi.

*»Šta sada mrtve riječi misle,
U tamnilu o čenu snuju?
Oko svog se značenja stisle
I samo sebe same čuju.«*

O napola pokojnoj riječi učitelj sve smo već čuli, a bitno je da te riječi više nema u našoj školi. Zamijenjena je riječima nastavnik razredne nastave, pa sad više daci u ulici ne govore: »Pogledaj, to je moja učiteljica«, nego: »Pogledaj, to je moja nastavnica razredne nastave«. Negdje se otišlo i dalje, pa će se na ulici uskoro moći čuti: »Pogledaj, to je moj prosvjetni radnik«, a što će se još sve dogoditi, to ne zna ni milicija. Ali znaju žene u tramvaju! Od njih sam u srijedu, u četvorki, negdje između Radničkog sveučilišta »Moša Pijade« i Palače pravde, čuo da ubuduće neće biti ni škole.

— Ma nemoj, šališ se — rekla je starija.

— Ne žalim se. Istina je. Škole će biti, ali se više neće zvati škola, nego osnovna organizacija udruženog rada u odgoju i obrazovanju — objasnila je mlada.

Ako je to istina, a moglo bi biti, doći će vrijeme da će se umjesto pitanja: »Kakvu si školu završio?«, postavljati pitanje: »Kakvu si osnovnu organizaciju udruženog rada u odgoju i obrazovanju završio?«, a umjesto ponosne izjave: »Imam osam razreda škole«, čut će se: »Imam osam razreda osnovne organizacije udruženog rada

u odgoju i obrazovanju«. Umjesto obične i jednostavne rečenice: »Idem u školu«, govorit će se: »Idem u osnovnu organizaciju udruženog rada u odgoju i obrazovanju«, dok će se umjesto školskog prvenstva u šahu ubuduće održavati prvenstvo osnovne organizacije udruženog rada u odgoju i obrazovanju u šahu.

Ako je to istina, a moglo bi biti, dobit ćemo i jednu novu kraticu: OOURUOO, i jedan novi pridjev: oouruooovski (u značenju: školski), i jednu novu imenicu: oouruooovac (u značenju: onaj koji ide u osnovnu školu ili radi u njoj, tj. đak ili nastavnik). Uh, što ćemo sve dobiti! A sve za jednu tako običnu, jednostavnu riječ: škola!

Najprije učitelj, sada škola, a sutra će vjerojatno otići i riječ đak, da »ko jabuka u zimskoj slami, vene samotna, stara, blaga«. Što će ostati? Mnogo. Na primjer: nastavnik razredne nastave koji u osnovnoj organizaciji udruženog rada u odgoju i obrazovanju uči đaka (ili, u perspektivi, polaznika osnovne organizacije udruženog rada u odgoju i obrazovanju, oouruooovca). Gubimo malo, dobivam mnogo! A ipak se nekako loše osjećam. Da ne pada kiša, još bih pomislio da sam neraspoložen zbog riječi koje šaljemo u vječna lovišta.

Kad nismo zadovoljni sa stvarima, mijenjamo riječi; kad nismo zadovoljni s ljudima, mijenjamo riječi; kad nismo zadovoljni s odnosima, mijenjamo riječi; kad nismo zadovoljni sa životom, mijenjamo riječi; kad nismo zadovoljni sa sobom, mijenjamo riječi; kad nismo zadovoljni sa svijetom, mijenjamo riječi. Riječi su uvijek prve na udaru, jer nam se čini da je njih najlakše promijeniti. Pa kad želimo mijenjati školu, mi najprije promijenimo riječi. Umjesto da riječi pustimo na miru, a mijenjamo ono što one označavaju.

A kad promijenimo ono što riječi označavaju, promijenit će se možda i same riječi. Obratno ne ide. Reforma riječi ne znači i reformu onog što one označavaju! Naša je osnovna škola, na primjer, nekad bila pučka. Danas više nije, ali ona to nije prestala biti onda kad smo je preimenovali